

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL'IN "AYAŞLI İLE KİRACILARI" ADLI ROMANINDA MİZAH

Sebahattin YUM

ÖZET

Memduh Şevket Esendal'ın *Ayaşlı ile Kiracıları* romanı Cumhuriyet'in ilk yıllarının Ankara'sında Türkiye'nin çeşitli tabakalarından gelmiş insanların hayatlarını anlatan bir romandır. Osmanlı İmparatorluğunun çöküşüne Türkiye devletinin kurulmasına tanıklık eden Memduh Şevket Esendal'ın (1883-1952) *Ayaşlı ile Kiracıları* adlı romanı, Türk edebiyatının en önemli yapıtlarından biri sayılır. İlk olarak Vakit gazetesinde tefrika edilen roman, 1934 yılında kitap olarak basılmıştır. Memduh Şevket Esendal'ın *Ayaşlı ile Kiracıları*, 1942 yılında CHP Roman Ödülü yarışmasında beşincilik aldıktan sonra yazar ve eleştirmenlerin dikkatini çekmiştir. *Ayaşlı ile Kiracıları* adlı roman bir pansiyon romanıdır. Ayaşlı'nın evinde bir oda tutan yazarın başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Eser 35 bölümden oluşur. Eserde Memduh Şevket Esendal pansiyon yaşamını ele alarak bulunduğu dönemin toplumunu ve bürokrasiyi eleştiri yağmuruna tutmuştur. Esendal'ın bürokrasiye yönelik eleştirilerinde ince bir mizah ve alaylı bir üslup vardır. O, bu eseri ile bir toplumun simgesi olur. Esendal'ın *Ayaşlı ile Kiracıları*, mizah ve hicvin çemberlediği, aristokrasi, bürokrasi ve toplumdaki çürümüşlüğü, kokuşmuşluğu, yozlaşmışlığı ve tükenmişliği masaya yatırarak alt ve üst tabakalar arasındaki uçurumu gözler önüne serer. Bu çalışmamızda mizah'ın Türk romanımızdaki etkisine atıfta bulunarak yazarın mizahı işleyiş tarzını göstereceğiz. İlk olarak mizah hakkında bilgi vererek daha sonra yazarın mizahı eserinde nasıl işlediğini eserden örnekler vererek anlatmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Memduh Şevket Esendal, *Ayaşlı ile Kiracıları*, Türk Edebiyatı Mizah, Roman,

ABSTRACT

Mamdouh Shaukat in Ankara, Turkey Esendal Ayaşlı the early years of the Republic, with the Tenant's novel is a novel about the lives of people who have several layers. Mamdouh who witnessed the collapse of the Ottoman Empire, the establishment of the government of Turkey Esendal Shaukat (1883-1952) with the tenants Ayaşlı novel, is considered one of the most important works of Turkish literature. The novel was first serialized in the newspaper Time, was published as a book in 1934. Tenants with Shaukat Esendal Ayaşlı Mamdouh, fifth in 1942, after the CHP Novel Award competition attracted the attention of writers and critics. Ayaşlı a hostel with the Tenant's novel novel. Beginning of the last events in which the author describes a room in a Ayaşlı'nın.

Author of 35 parts. The book contains MamdouhShaukat period by taking the life of society and the bureaucracy Esendal board has kept a barrage of criticism. Esendal sarcastic humor and a subtle stylistic criticism of the bureaucracy has to. He is the symbol of a society with this work. Tenants with EsendalAyaşlı, humor and satire çemberlediği, aristocracy, bureaucracy and decadence in the society, deteriorating, and the exhaustion of the corruption revealed by tilting the table serer.Bu the gap between the upper and lower layers of humor Turkish romanımızdaki study, referring to the impact of the style of functioning of the author's humor göstereceğiz.İlk by providing information about the humor of works by giving examples of how it works, then try to explaintheauthor'shumorinhiswork.

Keywords: MemduhŞevketEsendal, Ayaşlı with the tenants, Turkish Literature ,Humor, Novel

GİRİŞ:

Mizah, düşüncelerin nükte, şaka ve takılmalarla süslenip anlatıldığı bir söz veya yazı çeşididir.¹

Mizah kavramı güldürme amacının yanı sıra dolaysız olarak yergiyi ve öfkeyi de içerir. Mizahın sınırları ironiden sövgüye kadar uzanır. Mizahın geniş bir anlatım ve içerik alanı vardır. Öfkenin, düşmanlığın dışa vurulduğu, toplumsal eleştirinin dile getirildiği önemli bir edebiyat türüdür.²

Toplumsal ya da bireysel kusurları, yetersizlikleri, adaletsizlikleri vb. doğrudan ve dolaylı yoldan eleştiren sanat biçimlerine mizah adı verilir. Mizahta ironi alaya almaktır. Küçümseme vardır, zarafetten uzaklaşılabilir. Gülünçleştirme ve ironi bireye ve topluma yöneltilen dolaylı eleştiri biçimidir.³

Hicivde hicvedilen kişinin suçunun tespiti öznelidir. Teşhir ve sövgüye varan aşağılama vardır. Mizahta kusurların düzeltilmesi çabası vardır. Mizahta konu toplumsaldır. Mizah toplumsal eleştirinin yansıma alanıdır.⁴

Mizah,insanı gülmeye sevk eden resim, karikatür, konuşma ve yazı sanatıdır. Mizah eserleri sadece şaka, güldürme maksadıyla söylenip, yazılıp, çizildiği gibi belli fikirleri ifade etmek için de ortaya konulabilir. Hatta belli fikirleri en iyi ortaya çıkarma ve

---

¹Pars Tuğlacı: Okyanus Ansiklopedik Sözlük, C.5, Pars Yayınları, İstanbul 1972.

²ThemaLarousse, Cilt.6, Milliyet Yay., İstanbul 1994: 138-141

³ Ana Britannica, Ana Yay., C.22, İstanbul, s.385-386.

⁴Mustafa Apaydın: "Türk Hiciv Edebiyatında Ziya Paşa" Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 1993 (Basılmamış Doktora Tezi): 1-16.

kabullendirme biçimi de mizah ile yapılır,desek yanlış olmaz. En kaba şakadan en ince espriye kadar,bütün mizah örnekleri, birbiri ile uyum içindeki olaylar arasındaki çelişkinin birdenbire ortaya çıkarılmasına dayanır. Mizah gelenek ve kuralların sorgulanmasında önemli bir rol oynar. Mizahın iki amacı vardır, saldırma ve savunma. Mizahın insanların topluca yaşamaya başladığı dönemde ortaya çıktığı söylenebilir. Hatta kentleşmeyle birlikte mizah daha somut ve dolaylı bir özellik kazandı. Daha sonrasında mizahın edebi eserlerde işlenmeye başlanmasıyla toplumda kalıcı yerini aldığını söyleyebiliriz. Ahlaki yozlaşmaların ve toplumsal çöküşlerin geçmişten günümüze insanoğlunun temel sorunları olarak edebi eserlere yansıdığını ve 18. yüzyıldan bu yana özellikle roman yazarlarının işledikleri temel konular arasında yer aldığını söyleyebiliriz. Toplumsal sorunların eserlerde işlenmesiyle, mizahında eserlerde kendisini hissettirdiği aslında söylenebilir.Çünkü belirli bir eleştiriyi yapmak için kullanacağımız kelimeler,cümleler bazı kişiler tarafından seilmeyebilir, eleştiri yaparken eleştiriye maruz kalabilirsiniz.Böyle bir durumun yaşanmaması için eleştiri yaparken mizahi bir anlatı ile bunu yapmak,hiç şüphesiz en kalıcı bir anlatım ve derstir.Bizim bu çalışmamızda mizahın tarihini araştırmak gibi bir derdimiz yok.Mizahla ilgili yapılan mizah bir tür mü değil mi amacı da gütmeyeceğiz.Tek amacımız Memduh Şevket Esendal'ın*Ayaşlı ile Kiracıları* adlı romanındamizahi unsurları araştırıp ortaya çıkarmaktır.Mizah güldürürken eleştiren,ders veren bir anlatıdır.İşte böyle bir anlatım Cumhuriyet'in ilk yıllarının Ankara'sında Türkiye'nin çeşitli tabakalarından gelmiş insanların hayatlarını anlatan, Memduh Şevket Esendal'ın*Ayaşlı ile Kiracıları* adlı romanında kendisini bize hissettirir.Osmanlı İmparatorluğunun çöküşüne,Türkiye devletinin kurulmasına,tanıklık eden Memduh Şevket Esendal'ın (1883-1952) *Ayaşlı ile Kiracıları* adlı romanı, Türk edebiyatının en önemli yapıtlarından biri sayılır. İlk olarak Vakit gazetesinde tefrika edilen roman, 1934 yılında kitap olarak basılmıştır. *Ayaşlı ile Kiracıları*, 1942 yılında CHP Roman Ödülü yarışmasında beşincilik aldıktan sonra yazar ve eleştirmenlerin dikkatini çekmiştir. Eserde Memduh Şevket Esendal pansiyon yaşamını ele alarak bulunduğu dönemin toplumunu ve bürokrasiyi eleştiri yağmuruna tutmuştur. Bunu yaparken de mizahi anlatımında yararlanır. Esendal'ın*Ayaşlı ile Kiracıları*, mizah ve hicvin çemberlediği, aristokrasi, bürokrasi ve toplumdaki çürümüşlüğü, kokuşmuşluğu, yozlaşmışlığı ve tükenmişliği masaya yatırarak alt-üst tabakalar arasındaki uçurumu gözler önüne serer.

Çalışmamıza mizah tanımları ile giriş yapıp ve kısa bir bilgi verdikten sonra asıl üzerinde çalışma yaptığımız Memduh Şevket Esendal'ın *Ayaşlı ile Kiracıları* adlı

romanına giriş yaparak,yazarın romanında mizahi unsurlarını nasıl işlediğini eserden alıntılar yaparak devam edelim.

Ayaşlı ile Kiracıları, 35 bölümden oluşur. Memduh Şevket Esendal romanın baş kahraman olan yazarın ağzından olayları anlatır.Romanın sonuna kadar yazar olayları kimi zaman duygusal,kimi zaman da mizahi bir unsurla bize yansıtır.Biz olayların mizahi boyutunu inceleyip,diğer yönleri ile ilgilenmeyeceğiz.Yazar, İbrahim efendi'nin(Ayaşlı) evinde bir oda kiralar. Bu yeri Ayaşlı diye biri tutmuş, isteyenlere oda oda kiraya veriyor.

*“Odalar, loşça bir koridorun iki yanına sıralanmış, dizilmiş. Koridorun en sonunda banyoodasıyla mutfak var.”*⁵(Esendal,2012,s,9)

şeklinde yazar apartmanı tanımlıyor.Yazar bir arkadaşının oradan ayrılması üzerine onun odasına taşınır. Soluk benizli bir kızın yardımıyla eve yerleşir.Kızın ismi Halide'dir Daha sonra bu kızın evin hizmetçisi olduğunu anlar.Yazar taşındığı günün ertesi sabahı hizmetçi Halide'yi kendisine yardım etmek için odasına çağırır.Yazar Halide'ye bakar, onun iyi bir kız olduğunu düşünür. Kızın hasta olduğunu görür. Kafasında onunla ilgili:

“Yorganı kaldırmaya gücü yetmiyor. Güçlülükle ayakta duruyor gibi görünüyor. Acımaya başladım! Buna hizmet ettirmek yazık... Ayakları total bir ata araba çektirmek gibi”(Esendal,2012,s 10)

diye düşünür. Hizmetçi kızı total bir ata benzetir. Yazar Halide'ye gerçekten acır; fakat bunu mizahı bir unsurla dile getirir.Birilerinin durumuna üzülürken onu doğadaki başka varlıklarla karşılaştırıp bunu komik bir şekilde söyleyebiliriz.Bazen güçlü birisi için“Öküz gibisin” deriz.Bunu onun kuvvetini belirtmek için söyleriz,ama alay da amaçlarımız arasında olur.Memduh Şevket Esendal romanın ilk sayfalarındaki yazara kullandığı bu sözleri ile romanın bir sonraki sayfalarında okuyucuyu bekleyen birçok mizahı unsurunun aslında haberini verir.

Yazar ertesi gün mutfakta yine Halide'yi ararken burada bir kadınla karşılaşır.Bu kadın Ayaşlı'nın kızı olan Faika'nın kaynanası,şoför Fuat'ın annesidir.Yazarbu kadınla mutfakta sohbet eder.İkisi konuşmaya başlarlar .Kadın başında geçenleri sanki yazarı çok önceden tanıyormuş gibi tek tek anlatır.Oğlu Fuat için yaptıklarını anlatır.Oğlununşoför kağıdını aldıktan sonra Balıkesir'e gittiğini söyler.Daha sonra İstanbul'u över Anadolu'nun diğer yerlerini küçümser. Bulunduğu yeri eleştirir. Bunu yaparken o gün kadınların içinde bulunduğu durum da eleştiriden nasibini alır:

⁵ Memduh Şevket Esendal, *Ayaşlı ile Kiracıları*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, Eylül,2012,37.Basım(Alıntılar bu basımdan yapılmıştır.)

-O canım İstanbul'u bırakıp bu dağ başlarına gelecek ne vardı,şimdiki zaman adamlarında da akıl kaldı mı?Ben şu kadın aklımla kendimi onlara değişmem.Bir kadınların kıyafetlerine baksınlar.

-Ne var ya,kadınların kıyafetleri fena mı, dedim.

-İyi mi, dedi, ben hiçbirini beğenmiyorum. Zurafa kadınlar gibi hepsi saçlarını kesmişler.Bizim zamanımız da zurafa kadınlar saçlarını keserlerdi.Saç kadının zinetidir.Ben ona şaşmıyorum.Birtakım benim gibi kocakarılar da saçlarını kesiyorlar da...

-Yok canım,siz kocakarı mısınız?

-Kocakarı ya,baksanıza mihnet bizi neye döndürdü?Benim akranım hanımları görseniz şaşarsınız.Vallahi daha taze kız gibi duruyorlar.Rahmetli sağ olsaydı ben de böyle olmazdım ya...

-Gene de neniz var!Biz taze hanımları da görüyoruz!

-O tazeleri sorma .Hepsi düzgün boya güzeli.Ben genç oldum,ihtiyar oldum, bu yaşa kadar rastık nedir,düzgün nedir bilmem.”(Esendal,2012,s 16)

Kadınların şekilden şekle girmesini mizahı bir şekilde eleştirir.Yazar ne kadar durumun öyle olmadığını anlatsa da yaşlı kadın devrin durumundan şikayetçi bir halde,konuşmasınımızahi bir dille devam ettirir.

“Allahın bildiğini kuldane saklayayım.Banasorsanız,ben artık kadın kalmadı,diyorum.Niçinmi?Şimdiki kadınların hepsi birer erkek Fatma!Sokak bunlar için kalem bunlar için tiyatro,sinemabunların.Gitmedikleri neresi var?Ammakabahat kimde?Geneerkeklerde.Bizim zamanımızda bir kadın dar çarşafıyla sokağa çıksa,polisler çarşafını yırtarlardı.Birkadın,birerkek,bir arabaya binemezlerdi.

Şimdi istersen omzuna al da gezdir, polisler başını bile çevirmiyor.Böyle de polis olur mu?Bunları hep o hürriyet yaptı.”(Esendal,2012,s 17)

Kadınların istedikleri gibi gezmesini eleştirir.Eski ile yeni arasında bir mukayese yapar.Yaşlı kadın bunları anlatırken mizahı bir dille anlatır.Sosyal bozukluğu ve yozlaşmayı devrin getirdiği değişimi de yine mizahı bir unsurle eleştirir.Yaşlı kadının kadınlarla ilgili konuşması mizahı diri tutar.Kadınları birer erkek Fatma olarak görür.Polislerin hiçbir şey'e ses çıkarmamasına tepki gösterir.

Yazar mutfakta yaşlı kadınla konuşurken Faika gelir.Yazar Faika ile de tanışır.Daha sonra Fuat'la da tanışır.Halide yazara Hasan adında birisinin kendisini sorduğunu söyler.Yazar bu kişinin ağabeyi Rıza'nın arkadaşı olduğunu hatırlar.Gece eve geldiği

zaman Hasan Bey kendisini bekler.Tanışıp konuşmaya başlarlar.Hasan Bey yazarın tahsilinden memnun olur,tebrikeder.Yazar Hasan Bey'e Samsun'da olduğunu bildiğini söyler:

-Ne o?ŞimdiSamsun'da değil misin?

-Değilim ya;o zaman bize Samsun'dan yer verdiler ya,sonra “Yanlış oldu”dediler bizi Ayvalık'a kaldırdılar.Oyun oyuncak yoldaşım!Bir yol gene caymasınlar da ben razıyım.”(Esendal,2012,s 25)

diye karşılık verir.HasanBey,kendisine yer verildiğini, daha sonra bir yanlışlık olduğu söylenip, Ayvalık'a kaldırıldığını anlatır.Hasan Bey durumu anlatırken sosyal ve bürokratik eleştiriyi mizah yoluyla yapar.Hasan Bey bir nevi saten sosyal hayatta olan bir arızayı tekrar gün yüzüne çıkarır.

Hasan Bey ile tanışan yazar, artık Ayaşlı ile Hasan Bey'in sohbetlerinde bulunur,onlarla birlikte oturur,oyunlarına ortak olur.Yazarın bu ortamda bulunması,onun Ayaşlı ile Hasan Bey hakkında konuşmasına,hükümde bulunmasını sağlar.

“Hasan Beyle Ayaşlının boylarında, soylarında,biri birine benzeyen yerleri olduğu gibi,yetişipbüyümelerinden,huylarında da bir benzerlikleri vardır.Bunların ikisi de köy beylerinin çocuklarıydılar.Köydedoğmuş,bey olarak büyümüşlerdir.Eğer zaman yaşatmak isteseydi,bunlar ikisi de birer derebeyi olacaklardı.Hayat bu yolları kapadığında Hasan Bey kahve dedikoducusu,kabadayı,işadami,Ayaşlı da hilekar,alışverişçiodular.”(Esendal,2012,s 31)

Yazarın onlar ile ilgili bu fikir ve düşüncesi başlı başına bir mizah oluşturur.Yazarın bu düşüncesi romanda mizah'a bir katkı sağlar.

Memduh Şevket Esendal'ın bürokrasiye yönelik eleştirisi hiç şüphesiz yadırganamaz.Yazar dönemin bürokrasisini Ayaşlı'daverir.Aşağıya aldığımız:

“Kazanmak için Ayaşlı'nın yaptıklarının yüzde birini Hasan Beye yaptırılmazsınız.Hasan Bey rüşvet alan memurlara kızar,köpürür,Ayaşlıise,rüşvetalamayan,yahut rüşvet alıp da gene işi bitirmeyen memurlara kızar.””(Esendal,2012,s 33)

paragrafta aslında dönemi eleştirir.Üstü kapalı bir şekilde alay eder. Miskin bir şekilde başkasının üzerinden geçinenlerden bahseder. Yazar, uyanık geçinen tamahkâr ve hileci insanların düştüğü durumu ince alayla eleştirir.Döneminde rüşvet denilen durumun var

olduğunu anlatmaya çalışır, bir tarafta. Aslında yazar dönemin zihniyetini apaçık bize yansıtır. Ayaşlı'nın:

“-Memurluk kazançlıdır, derler ya kulak asma! Çoğuborçludur. Aldıklarını karıları yer. Onlarda karılar vardır, filgibidir; birini bir köylü toplansa doyuramaz!”” (Esendal, 2012, s 34)

sözü aslında memurlarla ilgili bir gerçeği göz önüne sermektedir. Ta o zamandan beri var olan memurun geçim sıkıntısı gerçeği törpülenerek dile getirilmiştir. Saten mizahın da temelinde bu vardır. Memurun maaşının az olmasını eşlerinin yemesi ile karşılaştırmış, karın doyurmanın bile zor olduğunu vurgulamıştır.

Bir gün Şefik Bey Halide'den aldığı örtüyü yakar. Halide Şefik Bey'den örtünün parasını ister, Şefik Bey vermez, Halide Şefik Bey'e saldırır, yüzünçizer. Haber Ayaşlı'yagider. Ayaşlı Şefik Beyden hizmetçi Halide'nin parasını vermesini ister, onun yoksul olduğunu söyler. Şefik Bey Karşı çıkar:

-Yoksul ama beni öldürecek.

-Yok canım, nasıl öldürür? Bir sıkımlık canı var. Sen dağ gibi adamsın!

-Hu, yakalasın seni, boğazından da bak!” (Esendal, 2012, s 42)

Şefik Bey'in konuşmasına karşılık Ayaşlı alaylı bir şekilde cevap verir. Buna karşılık Şefik Bey Halide' den korktuğunu, kendisini küçük düşürecek şekilde cevap verir. Şefik Bey'in bu şekilde cevap vermesi onu komik bir duruma düşürür.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Şefik Bey Halide'nin kovulması için yine bahsiaçmıştır. Halide'nin kendisini öldüreceğini söyleyip Halide ile ilgili benzer durumları tekrar eder. Bu abartmaların tekrarı aynı zamanda gülmenin patlak vermesi için gerekli ortamı oluşturur:

Faika sırıtıyor, alay ediyor,

-Böyle acıklı şeyler söyleme, polisin yüreğine iner, diyor.

-Eğer benim bu evde kaldığımı isterseniz bu kızı buradan kovarsınız. Benim hayatım tehlikeydedir. Bu kız beni boğar.

Faika diyor ki:

-Ben varken sen korkma! Ben seni kutarırım!

-Gece sen nereden duyacaksın?

-Duyarım ben, sen zile bas!

-Ne olur benim hatırım için kovun!

Ayaşlı diyor ki:

-Kovarsak daha kötü olur Şefik Bey,senin için kovduğumuzu anlar,seni yolda çevirir,döver.O zaman ne yaparsın?

-Dövdü ama,iki gözüüm öyle dayağa canım kurban.Sen dayağı kat kat hak ettin.”(Esendal,2012,s 46-47)

Şefik Bey’in Halide’den korkması onu herkese karşı alay konusu yapmıştır,gülünç duruma düşürmüştür.Korku denilen şeyin insanı komik duruma düşürdüğünü aslında Şefik Bey’in halinde anlamak mümkün.

Romanda mizah’ı oluşturan bir başka unsur; kişilerin birbirleriyle sataşmalarıdır. Binada Abdülkerim Bey ile İffet Hanım’ın yaramaz bir çocukları vardır.İffet Hanım çocuğu sevmez onun güzel olmadığını söyler.Faika’nın kaynanası söze karışır:

“-Ne yapacaksın,dedi,onda senin kabahatin yok ki.Babasına baksana!””(Esendal,2012,s 54)

Faika’nın bu sözleri Abdülkerim Bey’e dir.Lakin Abdülkerim Bey orda değildir.Orda olması belki beraberinde mizah dolu bir sataşmada getirebilirdi.Abdülkerim Bey ile eşi İffet Hanım’ın çocukla ilgilenmemelerin sebebi ikisinin de kumar düşkünü olmalarıdır.Bir gün hasan Bey Abdülkerim Bey’i uyarır.Abdülkerim Bey’in cevabı güldürecek türdendir:

-Benim gördüğüm bunlar eski kumarcılardır,adama acımazlar.

-Ben de onlara acımam.

-Sen mi?Eh iyi”(Esendal,2012,s 66)

Abdülkerim Bey’in cevabına karşılık, Hasan Bey alaylı bir cevap verir.

Başta dediğimiz gibi *Ayaşlı ile Kiracıları* adlı roman bir pansiyon romanıdır. Anadolu’nun çeşitli yerlerinde gelen insanların bir arada toplandıkları bir pansiyon mizahı bir şekilde anlatılmaktadır.İşte bu kişilerden birisi de 9 numarada oturan hukuk reisinin başka bir yere taşınması üzerine yerine gelen Hüseyin Beydir. Hüseyin Bey bir sürü tarla işi ile mahkemesi vardır. Sürekli mahkemeyi kazanmak için çaba sarf eder. Apartmanda herkese derdini anlatır.Bir gün Hasan bey bu adamı alır,yazarın yanına gider.Yazar’a durumu anlatmasını ister.Yazar önce bu duruma sinirlenir.Hüseyin Bey meselesini anlatmaya başlar uzatırda,uzatır.Yazar Hasan Bey’in budurumda sıkıldığını görünce, sorular sorarak meseleyi daha uzatır. Bunu yaparken Hasan Bey’in yüz ifadesi onu gülmekten zor alıkoyar.Sonunda Hasan Bey duruma müdahale eder.Yazar olayın sonunu dinlemek istediğini söyler.Hasan Bey:

“Ne sonunu alacaksın?İşte almışlar tarlaları elinden,sırtına da bir kara sürmüşler,isyân ettidemişler.Anlayacağın hepsi bu,daha ne

olacak!Oradakalsaymış kaza kurşunu ile de giderdi cennete.Kaçmışgelmiş.Anlayacağı hepsi bu.

-Ben ne bileyim,sen“Dinle”dedin,şimdi de dinleme diyorsun!

-Dinle dedim ama bunun bu kadar uzun söyleyeceğini bilir miyim?Bana da anlatıydı ama kısa söylüyordu,seni okumuş gördü de işi kökünden anlattı!”(Esendal,2012,s 79)

Hüseyin Bey’in meseleyi yazara uzun uzadıya anlatması Hasan Bey’i sinirlendirir.Hasan Bey’in tepkisi mizahi bir durum oluşturur.Hüseyin Bey bir gün Faika’nın kaynanasıyla karşılaşır,fırsattan istifade başından geçenleri anlatır.Bir-iki saat derdini anlatınca yaşlı kadın dayanmaz:

-Aman yavruuum ,diyor,ben de çok söylerim,ama senin gibi değil.Sensöylerken benim yüreğim daralıyor!

-Ne yapalım valdehanım,bu bir haktır,biz bunu kimseye söylemeyelim mi?

-Hak olup da ne olacak?Dağ başında tarla değil mi?Bari bir bağ,bostanolsaydı!Bu kadar da nefes tükettiğine değmez.”(Esendal,2012,s 80-81)

diye karşılık verir.Hüseyin Bey’in gördüğü herkese derdini anlatması onu gülünç duruma düşürür.Hüseyin Bey’in derdini anlatırken mizahı bir unsur ortada yoktur.Lakin derdini anlattığı kişilerin tavırları,cevapları,Hüseyin Bey’i ciddiye almamaları, mizahı unsuru oluşturan en temel unsurdur,diyebiliriz.

-Çocuk senin karnında değil de sana öyle gelir,dedi.”(Esendal,2012,s 83)

Halide kendisini hamile bırakan çocuğu (Rasim) bulur ve durumu anlatır.Rasim ona bir ev kiralar ve çocuğun doğmasını beklerler.Halide’de hizmetçilikten ayrılır.Yerine Raife adında bir hanım gelir.Raife hanım dedikoducu biridir.Yazara ille de kızıma bir iş bul diye tutturur.Yazar bir şey yapamayacağını söyler, lakin yakasını kurtaramaz.Raife bu sefer kızlarını gönderir.Bir gün küçük kızı yazarın odasına gelir.Yazar başta merak eder,kızı daha sonra Raife Hanım’ın kızı olduğunu öğrenir.Ne iş yaptığını sorar.Kız çalışmadığını söyler.Bunun üzerine yazar:

-E,hiçbir iş yapamıyorsan bari bir kocaya var!

-Aaa!

-Öyle ya; zamanlar ince,boş durulacak günler mi?

-Ben koca istemiyorum.

-Yaaa!Niçin?

-İstemiyorum,kocayı ne yapayım?

-Koca ne yapılır ben ne bileyim,herkes ne yapıyorsa sen de onu yaparsın!Ha?Olmaz mı?''(Esendal,2012,s 103)

Yazar ile Raife'nin küçük kızını arasında geçen bu konuşma romanı oluşturan mizahın bir devamıdır.Yazarın küçük kıza söyledikleri insanlarda gülme hissi uyandırmaktadır Yazarın söyledikleri üstü kapalı bir alaydır.

Küçük kız ablasının işinin ne olduğunu sorar.Yazar bir şey yapamayacağını söyler,bunun üzerine küçük kız,İhsanBey,diye birisinin yazarın kendilerine yardım edeceğini söyler.Yazar İhsan Bey'in kim olduğunu kendisini tanımadığını söyler.Küçük kız İhsan Bey'in kendisini tanıdığını söyler.

-Bunda bir yanlışlık olacak?Ben de kendimi tanırım ya!Sen İhsan Amcana bir daha bir iyice sorsan.''(Esendal,2012,s 103)

Yazar romanda adam kayırmayı keskin bir mizah anlayışı ile eleştirir.Toplumda yer edinin bu duruma atıfta bulunarak eleştirir.

Turan hanımın kendisinden hoşlandığını anlayan yazar bu kadından çekinmektedir. Bir gün bir öğleüstü (Yazar odasında uzanmış yatıyorken)kapı çalınır.Kapıyı açar ve karşısında Turan hanımı bulur.Kendisinde ince ağızlı bir cımbız olup olmadığını sorar.O da Turan hanımı buyur eder ve aramaya koyulur.Fakat Turan hanım kendisine sulanır.Bu arada kapı çalınır.Gelen ise banka memurunun doktor arkadaşı Fahri'dir.Turan hanım bu arada odadan ayrılır.Yazar o günde beklemediği kişilerin geldiğini Fahri'ye anlatır.Bir kaç dakika önce gelseydi kapının kapalı olacağını söyler.Bunun üzerine Fahri:

-Hımmm!Kapıyı kapalı...Sana dişi kuşlar mı dadandı?''(Esendal,2012,s 107)

Fahrinin, yazarla alay etmesi mizahın bir başka tarafını oluşturuyor.Böyle bir olayın olması mizahı bir durumu ortaya çıkarmıştır.

Bir gün yazar Ayaşlı'nın odasına gider bakar ki sofraya kurulmuş, herkes oradadır.Dışarda yağın karı izleyen Şefik Bey ile Turan Hanım'ın yanına gider.Biraz sonra Cevat da yanlarına gider.Şefik Bey'e bir önceki geceyi sorar.Şefik bilmezlikten gelir,Cevatzorlar.Şefik Bey sonra içtiğini itiraf eder.Cevat Şefik Bey'e eve nasıl gittiğini sorar.Şefik Bey kendisinin eve gittiğini söyleyince,Cevat durumu anlatır.Şefik Bey'i birkaç kişinin kandırdığını,parasınıyediğini,cüzdanını aldığını anlatır.Şefik Bey cüzdanın kaybolduğunu zannettiğini,parasının onlardan istediğini söyleyince,Cevat:

-Tamam,şimdi yayan kaldın,Tataragaşası!Onlarda para ne gezer.Senin paraları bile birkaç saatin içinde ezdiler.''(Esendal,2012,s 117)

cevabını verir.Cevat'ın bu cevabı mizahı bir tutum barındırır,alay duygusu hissedilir.Cevat devam eder:

“-Ben,dedi,dün gece Macar lokantasına uğradım,baktım bu bey orada,yanında da bir sürü çoluk çocuk,bunu ortaya almışlar,alaygırla.Sonra ben çıktım,bir saat sonra geldim,Şefik Bey olmuş,masayadayanmış,uyuyor.Bir aralık masanın altına da girmiş,çıkarmışlar.Arkadaşları da bunun olgunluğuna bakmıyorlar,“Bizi bara götür”diyeasılıyorlar.Sonra ben gene çıktım,baragittim,arkadaşları da oraya geldiler.Bundan paraları almışlar,har vurup harman savurdular.Şefik Beyin aşkına barı birbirine kattılar.“Yaşasın Şefik Bey!” diye bağırttılar.”(Esendal,2012,s 117-118)

Şefik Bey'in başında geçen olaylar bir mizah zinciri oluşturmuştur.Yaşanan olay ve hareketler bir komedi türündedir.Olaydaalay,küçük düşürme gibi unsurların belirtisi ön plandadır.Bunlarda bir mizah bütünlüğü oluşturmuştur.

Turan'ın arkadaşı Süsen Hanım bankada boşalan bir yere bir kızı koymak ister.Turan'dan yazar ile konuşması için ricada bulunur.Turan yazarla konuşur,yazar araştıracağını söyler.Ertesi gün kız yazarın odasına gider.Yazar gelen kızı baştan süser,durumu ona gülünç gelir.Kafasında ona karşı:

Bir milyonerden iş istemeye gidip de sonunda onun karısı olan yoksul kız rolünde yıldız nasıl korka korka oturursa, o da öyle oturdu.Bu oturuş, o kadar sinema oturuşu oldu ki,benim karyolanın kenarına dayanıp bir şarkı okuyacağım geldi.”(Esendal,2012,s 143)

diye düşünür.Kızın hali yazara komik gelir.Yazar da alayımı bir konuşma ile düşüncesini dile getirip mizahi bir durum oluşturmuştur.Yazarın kız ile konuşmasının devamında kız:

-Ben daktiloluk istemek değil, çalışmaktan nefret ediyorum. Beni bunlara hayat mecbur ediyor.”(Esendal,2012,s 143)

demesi başlı başına yazar için,bir gülünç durumun tekrar meydana gelmesidir.Buna karşılık yazar:

-Haaa,eveet!Benim gibi...dedim.Ben de çalışmaktan hiç hoşlanmam!...Bir kolayını bulabilsem hemen işi bırakırım.”(Esendal,2012,s 143)

der.Yazarın böyle demesi mizahı bir öğeyi meydana getirir.

Yazar bir akşam eve döndüğü zaman Turan'ı görür.Düşünceli olması yazarın gözünde kaçmaz.Yazar durumunu sorar.TuranAyaşlı'dan şikayet eder.Ayaşlı'nın kendisinden

kira diye tekrar para istediğini söyler.Daha sonra akşam evden gelen gürültüyü yazara sorar:

-Akşam olan rezaleti duydunmudedi,efendim,bu İhsan laf anlamaz adamdır.Bu oyun kibar adamlarla oynanır.Buraya ikide birde bir ayı alır gelir.Neymiş?Oyuncuymuş!Akşam kendi de anladı ya”(Esendal,2012,s 166)

Yazar ses çıkarmaz.Turan kumar oynamayı kibar olarak tanımlar.Onun bu konuşması içinde komik bir durum barındırır.Ayrıca İhsan Bey'in eve getirdiği kişileri ise bir ayı olarak betimler.Fakat o da böyle bir durumun içindedir.Kendisi de bir çelişki içindedir.Çünkü onun getirdiği kişiler de bazen öyle davranışlar sergilerler ki,hem utanç verici hem de gülünç bir durum sergilerler.

Mizahı oluşturan temel yapı taşlarında biri de hiç şüphesiz yanlış anlamalar oluşturur.Mizahın ağırlık merkezini yanlış anlamalar oluşturur,desek yanlış olmaz.Ayrıca mizahta bir diğer önemli öge şahsiyetlerdir.Onların hareketleri,konuşmaları mizahı oluşturur.Hasan Bey'in hasta düşmesi üzerine hastaneye kaldırılır.Yazarda hastaneye gider.Hasan Bey'i görür.Daha sonra çok yakın arkadaş olan,Fahri'nin yanına gider.Fahri,Şefik Beyle odada oturmuş yanlış gelen bir ilaç hakkında konuşuyorlardı.Oraya gözüne cam batmış birisini getirirler.Kimse ilgilenmez.Herkes yanlış gelen ilacı konuşur.Yazar adama acır,Fahri'ye adama yardım etmesini söyler.Fahri orda olan bir hademeyi çağırır.Fahri adamı orda niye beklettiğini sorunca,hademe gözüne cam batan adamı dışarı çıkarır.Bunun üzerine Fahri:

-Ulandışarı çıkarıp ne yapacaksın?

-Siz buyurdunuz!

-Ben sana dışarı çıkar mı dedim?Bak gözü hasta,bunu buraya kim getirdi bıraktı?”(Esendal,2012,s 10)

İnsanların arasındaki bazı ilişkiler de mizahi bir yapı oluşturur.Onlar arasındaki durumlar,çevre tarafında dillendirilerek,komik duruma getirilir.Tıpkı,Halit Ahmet ile Hasan Bey'in kızı Selime'nin ilişkisi gibi.Hastanede Halit Ahmet adında bir doktor,Hasan Bey'in kızı Selime'ye talip olur.Yazar Selime'nin bundan rahatsız olduğunu düşünür.Fahri tam tersini söyler.

-Demek şimdi bunları bırakacağız,birbirini dişlesinler,ha?

-Evet bırakmalı,erkek bir kokum, bu kadar peşine düşmezdi.

-E hadi bakalım, kollaşınlar!”(Esendal,2012,s 189)

Eserlerde bazı durumların tekrarlanması da mizahi yapıyı oluşturur. Ayrıca bazı insanların fazla konuşması, insanlara bıkkınlık vermesi, ve kişilerin bu durumdan kurtulmaya çalışmasında da mizahi bir durum söz konusudur. Yazar bir gün Fahri'nin annesinin daha gitmediğini görünce şaşırır. Sebebini sorar. Yaşlı kadın her zaman olduğu gibi başlar, niye gitmediğinin sebebini söyler. Yazar durumdan rahatsız olur.

-Demek şimdi gidemiyorsunuz;?

Ah nasıl gideyim yavrum, komşu hatırı...

Gene başlayacaktı. Ben izin aldım savuştum.”(Esendal,2012,s 199)

İnsanlara bazen karşıda kişinin bir şeyler söylemesi, dillendirmesi onu sıkır. Söylenenden sıkılan kişi ters cevap verir, tersler. Bu durum mizahi yapıya katkı sağlar. Çünkü terslemekte mizahi bir unsurdur. Şefik Bey bir gün parasının gittiğini yazara veryansın eder. Yazar bu durumdan sıkılır, parayı kendisinin verdiğini söyler.

-Ben hiç vermedim, İskender beni kandırdı. iğfal etti.

-Yok, devenin başı!”(Esendal,2012,s 201)

Mizahın diğer bir kaynağı alay etmektir. Alay duygusu veren her durum mizahi bir öge içinde barındırır. Yazar arkadaşları Fahri'yi evlendirmek ister ve Melek hanımı müdür beyden isteyeceğini söyler. Fahri belki kızın istemeyeceğini söyler. Yazar Fahri ile alay eder:

-Senin galiba nezlen var, burnun koku almıyor.”(Esendal,2012,s 212)

Yazar müdürün yanına gider, meseleyi açar. Müdür Bey'de durumu kadınlarla konuştuktan sonra bir cevap vereceğini söyler. Yazar kalkar Fahri'nin yanına gider. Fahri odada telaşlı telaşlıgezer, yazarı görünce:

-Bir işe atıldık ama, bilmem sonu nasıl gelir?

-Karın ve sen sağ oldukça, hiç korkma; ikinizden biri hastlanırsa, onu bilmem.”(Esendal,2012,s 213)

Fahrinin durumu komiktir. Yazar böyle bir durumdan faydalanır, Fahri ile alay eder. Onun bu alayı arkadaşlarıdır. Birbirlerine çok yakın kişilerin birbirleri ile diyalogları çoğu zaman gülünçtür. Fahri'nin heyecanı kafasında soru işaretleri oluşturmaya devam eder.

-Ya “vermeyiz” derlerse?

-Turşusunu kursunlar”(Esendal,2012,s 213)

Fahri'nin sorularına yazar alaylı cevaplar vermeye devam eder.----

Hasan Bey'in vefatı üzerine kızı geldiği yere geri döner., Yazar Selime'yi sevdiğinin farkına varır, onu geri çağırır. Bir gün Fahri'yi de eve çağırır. Selime durumunu ona belli

ettirir.Fahri ikisinin anlaştıklarını söyler,yazarkonuşmadıklarını,ne kadar söylese de Fahri inanmaz.Yazar isterse Selime'ye de sormasını ister.Fahri:

-Sorarım da,alayadersiniz!Çünkü o da senin gibi antika!"(Esendal,2012,s 240)

der.Çünkü o yazarın komik durumunun farkındadır.Şimdi onun konuşması da mizahi bir durum ortaya koyar.

Yazar,Selime ile nikah yaparlar.Herkeseğlenir.Fahri düğünde terler üzerini değiştirmeye gider,gideceğini de yazara söyler.Aradan biraz zaman geçer,Fahri'nin nişanlısı Melek Hanım gelir.Fahri'yi görmediği için merak ettiğini söyler.

Hiç merak buyurmayın,dedim, bu gece eğerterleseydi,kocanızdan mesut adam olamazdı.Ben zayıf olduğum için belli olmuyor.Muhterem kocanız dört tane aspirin yutup tere yatmış gibi idi.Ben zavallı da dans etmekten paçavraya döndüm."(Esendal,2012,s 244)

Memduh Şevket Esendal'ın Ayaşlı ve Kiracıları adlı romanında da görüldüğü gibi insanlar hayatta hiç ummadıkları yerlerde,hiç ummadıkları olaylarla karşılaşabilirler. Ayaşlı ve Kiracılarında yazarın yaşam öyküsü kendi kaleminden çıktığı biçimde anlatılmıştır. Kitap çok akıcı olmakla birlikte,Türkiye'nin o dönemde içinde bulunduğu durumu yansıtmakta ve insanların nasıl bir çıkmaza girdiğini mizahi bir unsurla apaçık belirtmektedir. Eser komik öğeler bakımından zengindir

KAYNAKÇA

Ana Britannica, Ana Yay., C.22, İstanbul

Apaydın, Mustafa(2001), Türk Hiciv Edebiyatında Ziya Paşa, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Memduh Şevket Esendal, Ayaşlı ile Kiracıları, Bilgi Yayınevi, İstanbul, Eylül,2012,37.Basım

Pars Tuğlacı: Okyanus Ansiklopedik Sözlük, C.5, Pars Yayınları, İstanbul 1972

ThemaLarousse, Cilt.6, Milliyet Yay., İstanbul 1994